УДК 02:930.25]:316.77:004

Людмила Чередник, канд. філол. наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У тезах досліджено особливості трансформації бібліотечної та архівної справи в умовах розвитку документно-інформаційних комунікацій інформаційного суспільства. Розглянуто основні напрями модернізації діяльності бібліотек і архівів, зумовлені цифровізацією інформаційних процесів, впровадженням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та розвитком електронних ресурсів. Проаналізовано роль електронних каталогів, цифрових бібліотек, інституційних репозитаріїв, електронних архівів і дистанційних сервісів у забезпеченні доступу до інформації та збереженні документної спадщини. З'ясовано, що бібліотеки й архіви використовують цифрові канали комунікації для інформування користувачів, популяризації спадщини та розвитку взаємодії з різними аудиторіями. Визначено ключові проблеми та перспективи розвитку галузі, пов'язані з оцифруванням фондів, інформаційною безпекою, використанням інноваційних технологій і формуванням єдиного цифрового інформаційного простору.

Ключові слова: бібліотека, архів, документно-інформаційні комунікації, інформаційне суспільство, цифровізація, інформаційні технології, електронні ресурси.

Поширення цифрових технологій спричиняє глибокі зміни в інформаційному середовищі та механізмах суспільної комунікації. У нових умовах інформація набуває статусу одного з ключових ресурсів розвитку, а її створення, збереження й поширення стають важливими складниками функціонування соціальних інститутів. Особливе місце в цих процесах посідають бібліотеки та архіви, діяльність яких дедалі більше орієнтується на забезпечення доступу до інформаційних ресурсів і збереження документної пам'яті суспільства.

Безумовно, що трансформаційні процеси, які відбуваються в інформаційному суспільстві, суттєво впливають на діяльність бібліотечних і архівних установ. Традиційні форми роботи поступово доповнюються цифровими технологіями, електронними ресурсами та новими каналами комунікації.

Водночас розвиток цифрових технологій сприяв формуванню нових моделей комунікації, у яких інформація передається значно швидше, а доступ до неї стає більш відкритим та мобільним. У таких умовах бібліотеки та архіви перестають виконувати виключно функції зберігання документів і дедалі більше трансформуються у сучасні інформаційно-комунікаційні центри.

Одним із ключових чинників цих змін є розвиток документно-інформаційних комунікацій. Вони охоплюють процеси створення, оброблення, зберігання, передачі та використання документованої інформації. Саме бібліотеки та архіви

забезпечують ефективне функціонування цих процесів, виступаючи посередниками між інформаційними ресурсами та користувачами [3, с. 39].

Сучасні бібліотеки активно впроваджують цифрові технології у свою діяльність. Електронні каталоги, цифрові бібліотеки, інституційні репозитарії та віртуальні виставки стали важливими інструментами забезпечення доступу до інформації [3, с. 41]. Завдяки розвитку мережевих сервісів користувачі можуть отримувати необхідні документи дистанційно.

Важливим напрямом модернізації бібліотечної сфери є створення цифрових колекцій. Оцифрування друкованих видань дає змогу зберігати культурну та наукову спадщину, забезпечувати її доступність широкій аудиторії та мінімізувати ризики втрати унікальних документів.

Не менш суттєвих змін зазнає архівна справа. Традиційні архіви поступово переходять до формування електронних архівних ресурсів, що забезпечують швидкий доступ до документів та ефективніше управління інформаційними масивами [1, с. 76]. Оцифрування архівних фондів сприяє не лише збереженню історико-культурної спадщини, але й підвищенню рівня відкритості архівної інформації.

Суттєво змінюються й комунікаційні практики бібліотек та архівів. Для взаємодії з користувачами активно використовуються офіційні вебсайти, соціальні мережі, електронні інформаційні платформи та мультимедійні ресурси. Це сприяє популяризації документної спадщини, залученню нових аудиторій та формуванню позитивного іміджу установ.

Цифровізація стала одним із провідних напрямів розвитку бібліотечної та архівної галузі. Вона охоплює не лише переведення документів в електронний формат, а й комплексне оновлення процесів управління інформаційними ресурсами, організації доступу до них та взаємодії з користувачами. Завдяки цифровим технологіям створюються інтегровані інформаційні системи, електронні сховища, цифрові колекції та онлайн-сервіси, що забезпечують оперативний пошук, оброблення й поширення інформації. У контексті розвитку документно-інформаційних комунікацій цифровізація сприяє формуванню єдиного інформаційного простору, розширенню доступу до документної спадщини та підвищенню ефективності інформаційного обслуговування.

Показовим прикладом цифрової трансформації є створення електронних бібліотек закладів вищої освіти, які забезпечують доступ до навчальних і наукових матеріалів незалежно від місця перебування користувачів.

Практичним підтвердженням цифрової трансформації бібліотечної сфери є активне впровадження електронних каталогів та інституційних репозитаріїв у закладах вищої освіти України. Такі ресурси забезпечують відкритий доступ до

навчальних, наукових і методичних матеріалів, сприяють поширенню результатів наукових досліджень та інтеграції вітчизняного наукового простору до міжнародних інформаційних мереж. Завдяки використанню цифрових платформ користувачі отримують можливість здійснювати пошук і користуватися інформаційними ресурсами дистанційно.

Вагомі зміни відбуваються й в архівній галузі. Одним із напрямів модернізації є створення електронних архівних ресурсів та реалізація проєктів з оцифрування архівних фондів. Особливої актуальності ця діяльність набула в умовах воєнного стану, коли цифрові копії документів стали важливим інструментом збереження національної документної спадщини та мінімізації ризиків втрати унікальних архівних матеріалів.

Суттєву роль у розвитку документно-інформаційних комунікацій відіграють офіційні вебсайти, соціальні мережі та інші цифрові канали взаємодії з користувачами. Бібліотеки й архіви використовують їх для інформування громадськості про свої ресурси та послуги, організації віртуальних виставок, популяризації документної та культурної спадщини, а також формування стійких комунікаційних зв’язків із різними категоріями користувачів [4, с. 53].

В архівній сфері вагомим кроком стала реалізація проєктів з оцифрування архівних фондів та розміщення цифрових копій документів у відкритому доступі. Такі практики сприяють розширенню можливостей використання документної спадщини, підвищують оперативність інформаційного обслуговування та забезпечують інтеграцію бібліотек і архівів у сучасний цифровий інформаційний простір.

В умовах воєнного стану бібліотеки та архіви України прискорили процеси цифрової трансформації, зосередивши увагу на оцифруванні фондів, забезпеченні віддаленого доступу до ресурсів і збереженні документної спадщини від ризиків фізичного знищення. Водночас вони посилили свою роль як інформаційно-комунікаційні центри, що сприяють збереженню національної пам’яті, підтримці наукової діяльності та забезпеченню суспільства достовірною інформацією [2, с. 115].

Водночас процеси цифрової трансформації супроводжуються певними труднощами. Із-поміж основних проблем можна виокремити недостатнє фінансування цифрових проєктів, потребу в оновленні технічної бази, забезпечення довготривалого зберігання електронних документів та захист інформації від кіберзагроз.

Попри наявні виклики, розвиток цифрових технологій відкриває широкі перспективи для бібліотечної та архівної справи. Використання штучного інтелекту, автоматизованого індексування документів, хмарних технологій та електронних систем управління документами сприятиме підвищенню ефективності

інформаційного обслуговування та розвитку документно-інформаційних комунікацій.

Розвиток інформаційного суспільства суттєво впливає на трансформацію бібліотечної та архівної справи. Бібліотеки та архіви поступово перетворюються на сучасні інформаційно-комунікаційні центри, що забезпечують відкритий доступ до документованих знань і культурної спадщини.

Основними напрямами модернізації галузі є цифровізація документних ресурсів, створення електронних бібліотек і архівів, розвиток дистанційних сервісів та впровадження інноваційних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Горбань Ю., Каракоз О., Прокопенко Л. Трансформація архівної справи в інформаційно-цифровому суспільстві. *Український інформаційний простір.* 2024. № 2(14). С. 76–88.

2. Клименко О., Сокур О. Бібліотекознавство і бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук.* 2023. № 12. С. 114–124.

3. Ковальчук Н. Документні комунікації в управлінні бібліотекою. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2019. № 4. С. 39–44. DOI: 10.32461/2409-9805.4.2019.189853.

4. Левчук О. Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації. *Архіви України.* 2020. № 1. С. 52–65. DOI: 10.47315/archives2020.325.052.